

امارت اسلامی افغانستان
وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست ارشاد و انسجام امور مساجد
آمریت ارشاد و دعوت
مدیریت عمومی تنظیم خطبه ها

رهنمای خطبه روز جمعه مؤرخ: ۱۴۴۳/۹/۷ هجری قمری مطابق ۱۴۰۱/۱/۱۹ هجری شمسی

آداب و مسائل روزه ماه مبارک رمضان

الحمد لله الذي شرع لعباده الصيام لتهديب نفوسهم وتطهيرهم من الأثام، نحمده ونستعينه ونشكره على الألاء، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك في الخلق والأمر، و أشهد أن محمداً عبده ورسوله وصلى الله عليه وآله وأصحابه ومن سار على نهجه وتمسك بسنته إلى يوم الدين وسلم تسليماً كثيراً، اما بعد!

قال الله تعالى: {وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوا هُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ} البقره: (۱۸۷)

ترجمه: بخورید و بنوشید تا آنکه خط سفید از خط سیاه صبح برایتان روشن شود، سپس روزه را تا شب به اتمام رسانید و با زنان مخالفت نکنید، در حالیکه در مسجد ها معتکف باشید این احکام حدود الله است پس به اینها نزدیک نشوید و خداوند جل جلاله اینگونه آیت های خویش را برای مردم بیان میکند تا پرهیزگار شوند.

در اسلام عبادات اشکال متنوع دارد برخی از آنها تعلق به زبان دارد مانند ذکر خداوند (جل جلاله)، دعوت، امر به معروف و نهی از منکر، تعلیم ... که باحرف انجام میشود، برخی دیگر در عمل نمایان می گردد مانند نماز، زکوة، جهاد بعضی ایشان نه گفتاری هستند و نه عملی؛ بلکه تنها خود داری و امتناع میباشد مانند روزه که شامل امتناع از خوردن و آشامیدن و آمیزش جنسی از طلوع فجر تا غروب آفتاب است .

ماه مبارک رمضان ماهی است که در آن خداوند جل جلاله به مسلمانان مجال آنرا میسر میسازد که بر نفس های خود تسلط و کنترل داشته باشند، روزه اراده انسان را قوی ساخته و به انسان صبر و شکیبائی می بخشد.

رمضان ماهی است مبارزه بانفس، کسی که بانفس خود مبارزه نکرده باشد هرگز نمی تواند بادشمن بستیزد در صورتیکه بر نفس و شهوت خویش غلبه نکرده باشد، محال است که بادشمن جهاد نماید.

روزه مانند باقی عبادات دارای آدابی است که مسلمان روزه دار باید آنها را مراعات نماید، اینک به بعضی از آداب طور مختصر اشاره می شود:

آداب روزه ماه مبارک رمضان:

روزه دو نوع آداب دارد: یکی از آن نوعی است که ترک آن مطلوب می باشد.

دوم آن آدابی است که عملی نمودن آن مطلوب می باشد.

۱ - نگاه داشتن خود و اعضای بدن از آنچه که منافی روزه است:

طوری که یک حاجی و قتی که احرام به تن میکند از آنچه که منافی احرام می باشد اجتناب میکند، همچنان شخص روزه دار باید از اموری که منافی روزه است خود داری نماید. یابه تعبیر دیگر تنها به خوردن و نه نوشیدن اکتفا نکند؛ بلکه دست، زبان، چشم، گوش، و همه اعضای بدن باید روزه دار باشد چنانچه پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرماید: (عن ابی هریره (رض) أن النبی صلی الله علیه وسلم قال: من لم یدع قول الزور والعمل به فلیس لله حاجة فی أن یدع طعامه وشرابه) رواه البخاری

ترجمه: از ابی هریره رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: کسی که ترک نکند سخن دروغ و عمل به آن را الله جل جلاله به ترک خوردن و نوشیدن ایشان ضرورتی ندارد.

قال المهلب: "فيه دليل على أن حكم الصيام الإمساك عن الرفث وقول الزور، كما يمسك عن الطعام والشراب، وإن لم يمسك عن ذلك فقد تنقص صيامه، وتعرض لسخط ربه، وترك قبوله منه". [شرح ابن بطال على صحيح البخاری]

ترجمه: مهلب گفته: در این دلیل است بر اینکه حکم روزه خود داری از مقاربت جنسی و قول زور همانگونه ای که خود داری از خوردنی و نوشیدنی است، اگر روزه دار خود را از این منع نکند روزه اش ناقص خواهد بود و مورد خشم الله جل جلاله قرار میگیرد.

همچنان آداب روزه اجتناب نمودن روزه دار است از تمام چیزهایی که الله جل جلاله حرام قرار داده است، برابر است که اقوال باشد یا افعال؛ روزه دار باید زبان خود را از غیبت کردن، نمیت، دو دشنام دادن و چشم خود را از نگاه کردن به غیر محرم، گوش خود را از شنیدن چیزهای حرام نگهدارد.

در یک حدیث دیگر آمده: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ، وَكَمْ مِنْ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهْرُ. مسند أحمد والدارمی

ترجمه: ابی هریره رضی الله عنه روایت میکند: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده: بسیاری از روزه داران هست که از روزه اش بجز گرسنگی و تشنگی چیزی دیگری بدست نمی آورد و بسیار از تهجد کننده گان است که بجز از سحری چیزی بدست نمی آورند.

وعن عمر رضي الله عنه قال: (ليس الصيام من الطعام والشراب، ولكن من الكذب والباطل واللغو والحلف) المصنف لابن أبي شيبة

ترجمه: عمر رضی الله عنه فرموده روزه عدم خوردن و نوشیدن نیست، بلکه روزه حقیقی خود داری کردن از دروغ، باطل و کلمات بی فائده است.

وقال جابر رضي الله عنهما: (إذا صمت فليصم سمعك، وبصرك، ولسانك عن الكذب، والمأثم، ودع أذى الخادم وليكن عليك وقار وسكينة يوم صيامك، ولا تجعل يوم صيامك وفطرك سواء) المصنف لابن أبي شيبة

ترجمه: حضرت جابر رضی الله عنهما فرموده: هنگامیکه روزه میگیرید باید روزه بگیرد گوش، چشم، زبان از دروغ، گناه و از آزار رسانیدن خادم و لازم بگیرد برخورد وقار و سکینه را در روزهای رمضان بیاورد (یعنی برای روزه دار بکار است در روزهای روزه مانند روزهای عادی نباشد بلکه در خوی و خواص خود تغییرات مثبت

بیاورد. و همچنان در این روزها از تمام کارها و اقوال حرام خود داری نموده و از نگاه کردن به زنان نامحرم، از غیبت و سائر کارهای که منافی روزه باشد اجتناب نماید.

در حدیث شریف آمده: (عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: الصَّيَّامُ جُنَّةٌ، فَلَا يَرَفْتُ وَلَا يَجْهَلُ، وَإِنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أَوْ شَاتَمَهُ فَلْيُقِلْ إِلَيَّ صَائِمٌ) اللؤلؤ والمرجان فيما اتفق عليه الشيخان

ترجمه: از حضرت ابی هریره روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده: روزه برای روزه دار سپراست، روزه دار فحش نگوید از گفتار جاهلانه و از جنگ وجدالیکه همراي آن صورت میگیرد خود داری نموده و بگوید که من روزه دار هستم.

۲- سحری: برای روزه دار مستحب است که سحری نماید، زیرا در سحری برکات زیادی نهفته است از یک طرف باعث تقویة جسمی، شادمانی، خوشی روح و روان انسان روزه دار میشود، از طرف دیگر از فیوضات آخر شب بهره می برد.

طوریکه در حدیثی پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرمایند: (فَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: تَسْحَرُوا فَإِنَّ فِي السَّحْرِ بَرَكَةً) رواه البخاری و مسلم

ترجمه: از انس رضی الله عنه روایت است که نبی علیه السلام فرموده: سحری نمائید زیرا در سحری برکت الهی نهفته است

وعن عمرو بن العاص رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : « فصل ما بين صيامنا وصيام أهل الكتاب أكلة السحر » (۲)، وأثنى صلى الله عليه وسلم على سحور التمر فقال : « نِعْمَ سحور المؤمن التمر » (۳) ، وقال صلى الله عليه وسلم : « السحور كله بركة فلا تدعوه ولو أن يجرع أحدكم جرعة من ماء فإن الله وملائكته يصلون على المتسحرين » (۴) .

ترجمه: از عمرو ابن العاص رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: فرق میان روزه ما و روزه اهل کتاب سحری کردن است، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده سحری نمودن تمامش برکت است، شما سحری را ترک نکنید ولو که یک جرعه آب هم باشد زیرا فرشتگان برای سحری کنندگان درود میفرستند.

۳- تعجیل در افطار:

مستحب است که روزه دار در افطار خویش و قتیکه به غروب آفتاب متیقن شد تعجیل نماید چنانچه پیامبر صلی الله علیه وسلم می فرمایند: فعن سعد بن سعد أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (لا يزال الناس بخير، ما عجلوا الفطر) رواه البخاری و مسلم

ترجمه: از سعد بن سعد روایت است که نبی علیه السلام فرمودند: همیشه مردم بر خیر هستند تا هنگامیکه در افطار نمودن عجله نمایند.

۴- دعا کردن در وقت افطار و اثناء روزه :

انسان مسلمان همیشه کوشش می کند که دعاء به بارگاه الله (ج) برای خود و دیگران نماید، اما یکی از مواقعی که باید انسان کوشش نماید تا بیشتر دعا کند در وقت روزه داشتن و اثناء افطار می باشد پیامبر صلی الله علیه و سلم می فرماید: (عن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ لِلصَّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ لَدَعْوَةً مَا تُرَدُّ. قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ إِذَا أَفْطَرَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ أَنْ تَغْفِرَ لِي). سنن ابن ماجه

ترجمه: عمر ابن العاص رضی الله عنه روایت نموده که نبی علیه السلام فرموده اند: در وقت افطار کردن دعای روزه دار رد نمیشود. و كان عبدالله إذا فطريقول: (اللهم إني اسئلك برحمتك التي وسعت كل شيء أن تغفر لي)

و همچنان در حدیث دیگری پیامبر صلی الله علیه و سلم می فرماید: نَأْبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ) سنن الترمذی ت شاکر

ترجمه: نبی علیه الصلاة والسلام فرموده اند: سه اشخاص دعای شان در نزد الله رد نمیشود؛ روزه دار تا هنگامیکه افطار ننماید، امام عادل، شخصیکه مظلوم قرار میگیرد.

۵- سخاوت و تلاوت قرآن کریم:

با وجودیکه سخاوت و تلاوت قرآن کریم در هر وقت و زمان برای مسلمان ارزش و اهمیت خاصی دارد، اما در ماه مبارک رمضان به این دو عمل بیشتر تأکید شده است. چنانچه امام بخاری به روایت ابن عباس (رض) نقل می کند:

(عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ جِئِنَ يَلْقَاهُ جِبْرِيْلُ وَكَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ الْقُرْآنَ فَلَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدُ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ) صحیح البخاری-نسخة طوق النجاة

ترجمه: ابن عباس رضی الله عنه روایت نموده که رسول الله صلی الله علیه و سلم سخاوت مند ترین انسانها بوده، سخاوتمندی شان در رمضان هنگام ملاقات با جبرئیل علیه الصلاة والسلام زیاد میشد، جبرئیل علیه السلام در هر شبی از رمضان قرآن را همراهی نبی علیه السلام دور میکرد، سخاوتمندی رسول الله صلی الله علیه و سلم بخیر از یاد روان کرده بیشتر بود.

(وكان مالك رحمه الله إذا دخل رمضان ترك قراءة الحديث ومجالس العلم وأقبل على قراءة القرآن من المصحف)

ترجمه: امام مالك رحمه الله؛ وقتیکه رمضان داخل میشد درس حدیث را ترك میکرد و به تلاوت قرآن روی می آورد.

(وكان سفيان الثوري: إذا دخل رمضان ترك جميع العبادات وأقبل على قراءة القرآن). [لطائف المعارف]

ترجمه: سفيان ثوري؛ وقتیکه رمضان داخل میشد همه عبادات نفلی خود را ترك میکرد و به تلاوت قرآن روی می آورد.

۶- توجه و اهتمام به نماز های تراویح:

علاوه از نماز های فرضی پنجگانه در ماه مبارک رمضان باید تراویح با جماعت در مساجد اداء گردد و به آن پا بندی بهتر است بخاطر اینکه امید است که تراویح در قیام اللیل حساب شود

چنانچه پیامبر صلی الله علیه وسلم میفرماید: (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ) متفق عليه

ترجمه: حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت میکند که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: کسیکه ایستاد شد (شبهای رمضان) را از روی ایمان و طلب ثواب بخشیده میشود از برای او گناهای گذشته وی.

علماء محدثین میگویند مطلب این حدیث از قیام اللیل تراویح مراد است.

پس مناسب است که در گرفتن روزه ما باید از اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم ، تابعین و علمای سلف پیروی کنیم، در بعضی اقوال آمده است که در زمان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم تراویح را خیلی طولانی میخواندند تا اینکه فراغت شان از تراویح متصل به وقت سحری میبود.

روزها را روزه گرفتن و شبهارا با نماز سپری کردن در واقع اداء کردن حق رمضان شمرده میشود

در یک حدیث شریف آمده: (إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ، حُسِبَ لَهُ قِيَامٌ لَيْلَةٍ) مسند أحمد ط الرسالة

ترجمه: وقتیکه یک مسلمان با امام در نماز ایستاده میشود این عمل او در قیام الیل شمرده میشود.

۷- کوشش در عبادت مخصوصاً در ده اخیر رمضان:

زیرا بقول اکثر از علماء شب قدر که عبادت در آن از عبادت هزار ماه بهتر است در ده اخیر می باشد و عادت مبارک نبی صلی الله علیه وسلم بر این بود وقتیکه ده اخیر رمضان فرا می رسید در عبادت بیشتر کوشش می نمود حتی خانواده خویش را نیز تشویق می کرد چنانچه امام بخاری و مسلم روایت می کنند: (عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِنْزَرَهُ وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيَّظَ أَهْلَهُ) متفق عليه

ترجمه: از ام المؤمنین عایشه رضی الله عنها روایت است که نبی علیه السلام هنگامیکه ده اخیر رمضان فراه میرسید کمر خود را برای عبادت را بسته میکرد و شبهای آن را به بیداری سپری مینمودند، خانواده خود را هم بیدار مینمودند.

والسلام علیکم ورحمت الله وبرکاته